

Harry Potter'ın cazibesi nereden kaynaklanıyor?

Carl Jung • Donald Kalsched • Donald Winnicott

73 ayrı dilde basılmış 450 milyon Harry Potter kopyası var ve görünüşe göre serideki kitaplar, kültür ve birikim farkı gözetmeden dünya çapında hem yetişkinler hem de çocuklar tarafından okunmaya devam ediyor. Peki, bu kitaplarda milyonları kendine çeken ne var? Cevap Carl Jung'un hepimizde mevcut olduğunu düşündüğü mitsel-şiiirsel bir zihin katmanında yatıyor olabilir; bizi gerçek dünyada kurtarabilecek güce sahip sihirli arketipler bu katmanda yer alırlar.

Her hikâyede olduğu gibi *Harry Potter ve Felsefe Taşı*'na da baştan başlamamız gerekir. Söz konusu taş, ortaçağda simyacıların ucuz maddeleri altına çevirmeye veya hayat iksiri üretmeye yaradığına inandıkları efsanevi bir cevherdir. Sembolik olarak taş kişinin, gerçek anlamda kendisi haline geldiği ve tüm potansiyeline ulaştığı nihai içsel dönüşümü temsil eder. Harry Potter serisinin ilk kitabındaki görev, taşın aranmasıdır ve tüm serinin dönüştürücü niteliğini olduğu kadar kahramanın sahicilik arayışını da haber verir; her ikisi de **Carl Jung**'un sürekli ilgilendiği temalardır.

Mitler ve arketipler

Kahramanın yolculuğu fikrine dayanan pek çok hikâye vardır; karakter başta nispeten güçsüz ve mutsuz bir durumdadır; tehlikeli bir serüvene atılır; gücünü ve gerçek benliğini keşfeder. Bir bakıma Harry Potter'daki hikâye de böyledir. Ancak, efsanevi kişi ve yaratıkların dünyası olan bu yer aynı zamanda Jung'un arketiplerinin de mekânıdır. Jung çeşitli varlıkların arketiplerinin (ilk modellerinin) bulunduğu mitsel-şiiirsel bir zihin katmanına, bir

“kolektif bilinçdışına” hepimizin erişimi olduğuna inanıyordu. Dünyayı dolaşan Jung yeryüzünün dört bir köşesindeki mitlerde ve masallarda, bilge yaşlı adam, kötü cadı, Peter Pan tipi hiç büyümeyen *puer aeternus* (bkz. s. 49) gibi belli bazı figürlerin tekrar tekrar ortaya çıktığını fark etti. Bunların doğuştan zihnimizde ve bilinçdışının derinliklerinde bulunan formlar olması gerektiğini düşünüyordu. Gerçek hayatta bir arketipe –örneğin hilebaz arketipine– denk düşen biriyle karşılaştığımızda onu tanırız ve bu, hayattaki serüvenimizde bize yardımcı olur.

Belli bir arketipin genel biçimi değilse de esas içeriği Jung'a göre ülkeden ülkeye ve çağdan çağa değişiklik gösteriyordu. Hilebaz, örneğin Çin mitolojisinde maymun kral, Norveç mitlerinde Loki, Amerikan yerlileri mitinde Çakal olarak ortaya çıkar. Aynı zamanda, kişisel deneyimimize bağlı olarak her arketipin içeriğini kendimiz de doldururuz; böylece örneğin kardeş de olsak, benim kötü cadı fikrim sizinkinden epey farklı olabilir. Yani arketipler kolektif bilinçdışından aldığımız “kalıp” ile dış dünyaya dair tecrübemizin bir karışımıdır.

Jungcu arketipler sadece tanıştığımız insanlarda değil, kendi içimizde de belirirler. Örneğin Persona, başkalarına gösterdiğimiz “maskedir”. Anima erkeklerdeki dişil unsur; Animus ise kadınlardaki eril unsurdur. Gölge (bkz. s. 112) en az beğendiğimiz kısımlarımızdır; hatta habis ve hakir gördüğümüz bu parçamızdan nefret bile ediyor olabiliriz.

Tüm masalarda olduğu gibi Harry Potter’daki karakterler de Jung’un arketipleri arasında dengini bulur gibidir. Dumbledore, büyük hikmet ve bilgelik sahibi sakallı bir figür olan bilge yaşlı arketipinin (*senex*) mükemmel bir dışavurumudur; daha genç birine akıl hocalığı yapar. Bayan Weasley besleyip büyüten, yaratıcı Büyük Ana olabilir; Bellatrix ölümün ve yıkımın bir gücü olan Korkunç Anne’dır (Melanie Klein’in bu bölünmeyle ilgili söyleyecekleri olabilir; bkz. s. 124). Ron ve Hermione, Animus ve Anima’yı temsil ediyor olabilirler; Hagrid herhalde, sade ve yavaş bir hayat süren, dostluk ve koruma sağlayan arketip Nazik Dev’dir.

Harry kimdir?

Harry ilk bakışta, dönüştürücü bir yolculuğa çıkan, artan çetinlikteki zorlukların üstesinden gelerek, başkalarının olduğunu veya olması gerektiğini düşündüğü kişiye değil, gerçek anlamda kendisine dönüşen Kahraman’dır. Başkalarının ısrarla, kim

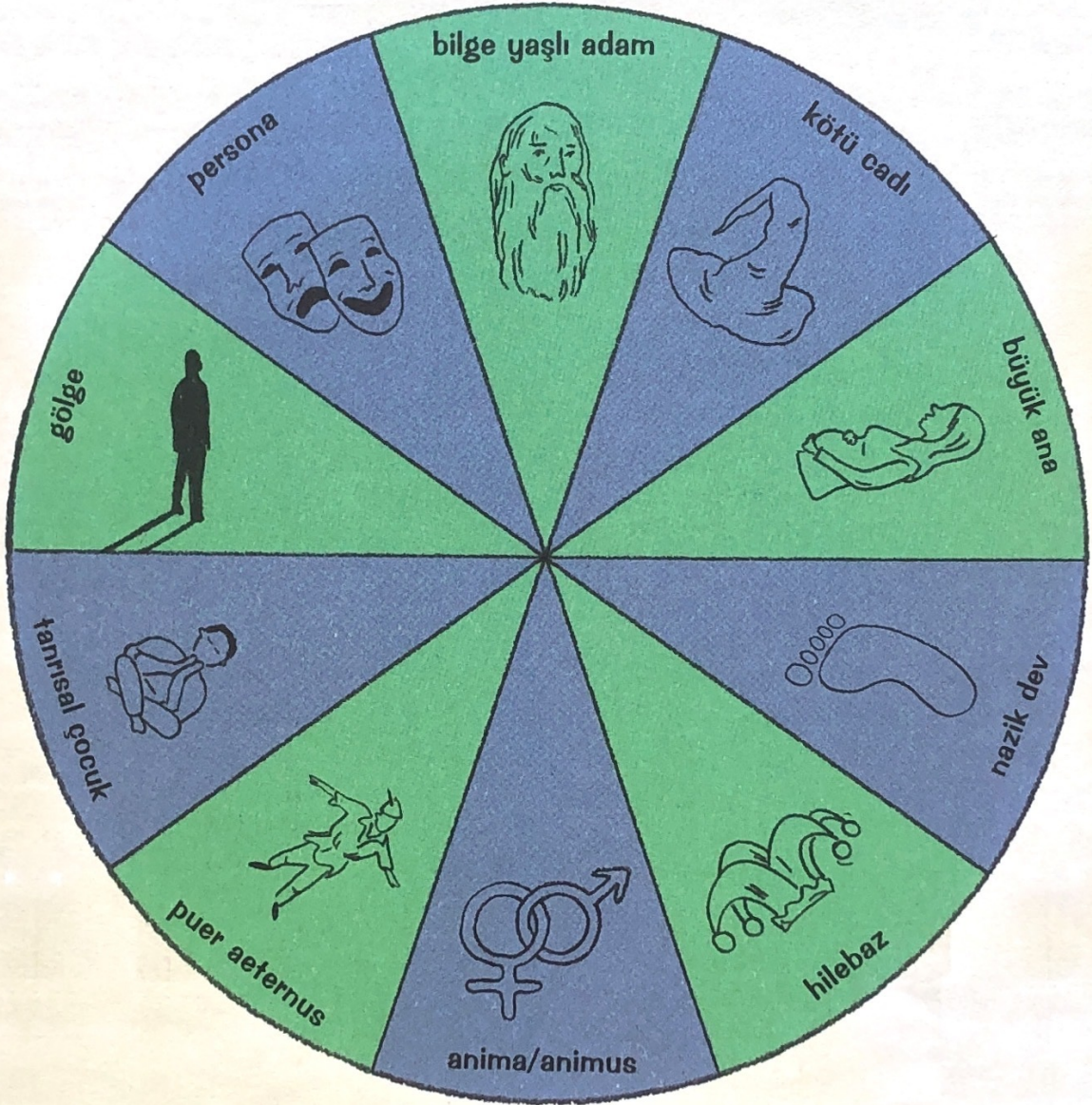
olması gerektiğiyle ilgili birtakım fikirler yansıtması karşısında boşuna direnmeye çalıştığı düşünülürse, kitap boyunca bu fikirlerden çok çektiğine kuşku yoktur. Bu yansıtmanın en büyüğü elbette büyücülük dünyasını kurtarmak için doğmuş olan Seçilmiş Kişi fikridir. Harry bu rolde, aşırı derecede kırılabilir ve zayıf görünmekle birlikte gelişmesinin ve büyük işler başarmasının önündeki tüm güçlere ve ihtimallere karşı yoluna devam eden Tanrısal Çocuk arketipi olarak düşünülebilir. Hıristiyanlar için bu arketip İsa anlatısında somutlaşır. Budistler için Siddharta, Hindular için Krişna’dır. Tanrısal Çocuk pek çok din ve mitte görülebilir. Bu, Harry’nin bu kişilerden herhangi birini sembolize ettiği anlamına gelmez; sadece, başta herkesi kurtaracak Tanrısal Çocuk olarak görülmektedir. Ancak, Dursley’lerin ve Privet Drive’ın sıkıcı dünyasında böyle bir şeyin gerçekten mümkün olup olmayacağını sorabilirsiniz. Bir kenar mahallede, merdivenlerin altındaki dolaptan çıkıp gerçek bir kahraman olmak mümkün müdür?

Harry serinin başlarında bu yüzden kendinden şüphe eder ve bu fikirle savaşıyor. Jung’un dönüşüm fikri “olabileceğinin en iyisi olmak” veya kendimizin muhteşem bir imgesine dönüşmek değil “kendi varlığımızın yarasını” tanımaktır. Bununla kastettiği, en nihayetinde bizi kendimizi

*“Arketipik enerjiler aydınlık veya karanlık,
iyicil veya şeytani olabilir”*

Donald Kalsched

Arketipler

Jung mitolojik karakterlerin hepimizin zihninde olduğunu; dünyadaki insanları tanımakta olduğu kadar travma sonrası alternatif kişilikler olarak da bunlara başvurabildiğimizi söylüyordu. Arketipleri, masalarda ve Harry Potter gibi sihirli kurgusal hikâyelerde gördüğümüzde de tanırız.

tümüyle kabule çağırın şeyi –kaderimizi– onaylayabilmemizdir. Kulağa belki basit geliyor, fakat Jungcu analistler görevin gerçek güçlüğüne teslim ederler. Bu, benliğimizin hoşlanmadığımız tüm kısımlarını (Gölge'mizi, Persona'mızı, Animus ve Anima'mızı) kabul etmeyi ve "Evet, bu da benim," diyebilmeyi gerektirir. Ne kadar riskli ve rahatsız edici görünse de. Harry'nin görevi de budur aslında: Serinin en başından beri kendisini ve kaderinin onu götürdüğü yeri bütünüyle kabul ettiği ana doğru ilerleriz. Nihayetinde kim olduğunu ve varlığının yasasını kabul etmekle Harry, kötü büyücü Voldemort'a öldürülmek üzere kendi iradesiyle teslim olması gerektiğini anlar. Bu adımı atmasının ardından, tam bireylik haline geçiş anı yaşanır: Dumbledore onu geçici olarak getirildiği "öteki dünyada" şunları söyleyerek karşılar: "Harry seni muhteşem çocuk, seni cesur, cesur adam."

Arketipik savunmalar

Hikâyenin, Jungcu analistlerin anlamlandırabileceği bir başka katmanı daha vardır. Bu analistlerden biri olan **Donald Kalsched** savunma stratejileri olarak arketiplerin rolüne dikkat çekmiştir. Korkutucu veya son derece zorlu bir şeyle karşılaştığımızda bilinçdışı biçimde bir arketipe başvururuz ve o durumdan kurtulmamıza yardım eden "karaktere" dönüşürüz. Uç durumlarda, "aklımızın başımızdan gideceği" kadar dehşete kapıldığımızda, alternatif bir yer olarak arketipin içinde tümüyle kaybolabiliriz. Jung travmaların psişe'de "özerk komplekslerin" (ayrı kişiliklerin) oluşumuna yol açabildiğini

söylüyordu; basitçe bu, travmatik bir olay sırasında zihnin olup bitenin dayanılmaz gerçekliğiyle, kendini farklı kısımlara ayırarak başa çıkabilmesi anlamına gelir. Bunun sebebi, zihnin tacizden etkilenen kısmını ayrıştırarak, kişinin geri kalan kısmının işlemeyi sürdürmesini sağlamasıdır. Böylece, sözgelimi geceleyin tacize uğrayan çocuk ile tacizcisiyle sabah aynı kahvaltı masasına oturan çocuk aynı kişi değildir. Hayat bir şekilde devam eder, çünkü etmek zorundadır. Bu bölünme veya *dissosiyasyon*, zihnin, dayanılmaz tecrübeler yaşarken hayatımızı sürdürmemizi sağlayan koruyucu bir işlevidir. Benliğimizin "olayı yaşamamış" parçasına kaçarız.

Rüyaların ülkesi

Kalsched'e (ve Jung'a) göre, uç durumlarda zihnimiz kolektif bilinçdışının ve rüyaların yurdu olan mitsel-şiirsel bir katmana geçer ve burada hazır karakterler veya arketipler bulur. Travmaya uğramış bazı çocuklar, kendi içlerinde, büyülü varlıkların ve mekânların olduğu bir dünyaya çekilirler tamamen; bu dünya, benliklerinin masum kısmını, korunaklı bir yerde ve dış dünyanın dehşetinden uzakta tutar. Bazıları bir, iki veya daha fazla sayıda arketipe, dissosiyasyon sonrası tecrübe edilen bölünmüş kişiliklere sığınır. Bu şekilde düşünülürse, Harry Potter kitaplarında travma yaşayan kimdir? "Bölünen" kimdir?

Bir anlamda Harry'yi travmaya uğramış çocuk olarak görebiliriz; anne babasının Voldemort'la ölümüne savaştığı korkunç anlara tanıklık etmiştir; kötü büyücü daha sonra Harry'ye dönmüş ve doğrudan ona bir Ölüm Laneti yapmıştır. Harry'nin annesi

Lily'nin, büyücünün önerisini reddedip oğlunun önünden çekilmemesi üzerine büyü başarısız olur. Harry bölünmez, sadece alnında bir "bölünme" sembolü, şimşek şeklinde bir iz belirir. Büyü onu öldürememiş veya ikiye bölememiştir. Sevgi onu kurtarmıştır. Anne babası oğullarını terk etmez; bir yılı aşkın bir süre sevilir ve bakılır (bağlanma tarzı güvenlidir; bkz. s.100) ve her ne kadar bundan sonraki hayatı zorlu geçecekse de, olumsuz etkilenmemesi için bu başlangıç yeterlidir.

Gel gelelim Ölüm Laneti'nin geri döndüğü Voldemort için aynısı geçerli değildir. Vücudu mahvolmuş, Harry'ye saldırısından sonra zihni tümüyle bedeninden ayrılmıştır; on yıl boyunca başkalarının vücudunda yaşadığı ve nihayet Profesör Quirrel'in kafasının arkasında bir yüz olarak Hogwarts'a geri döndüğü söylenecektir. Bu, bölünme ve dissosiyasyonun sembolüdür ve Voldemort'un da travma kurbanı olduğunu ancak hikâye ilerledikçe anlarız. Babası, cadı olduğunu öğrenince annesini hamileyken terk etmiştir; annesi doğumdan kısa süre sonra ölür ve onu yetimhanenin insafına bırakır. Sevgiyi asla tanımamıştır ve tanımayacaktır; kaderine karşı öfkeli; Harry bu kaderi sürekli reddederken o, yaşayan en büyük büyücü olmaya ve ölümü alt etmeye yemin eder (oysa Harry en

nihayetinde, gönüllü olarak ölüme gider). Rowling muhtemelen şimdiye dek yazılmış en canlı bölünme tasvirinde, Voldemort'un ruhunun yedi parçaya (hortkuluk) bölünmesini anlatır; daha sonra Voldemort bu parçaları dünyanın çeşitli yerlerine saklayacaktır. Voldemort'un ölmesi için bu parçaların her birinin bulunup öldürülmesi gerekir ve parçalardan biri de Harry'nin ta kendisidir.

Kahramanlar ve yok ediciler

Harry ve Voldemort aslında, travmanın etkilerine karşı iki farklı şekilde mücadele eden tek bir kişinin gölgesi ve benliği midir? Yoksa Harry, baştan beri sevilen birinin hayatta kalabileceğinin kanıtı, Voldemort ise sevgiyi hiç tanımamış ümitsiz bir benliğe mi örnektir? Rowling'in dediğine göre bu ikisi en derinde birdirler: Birbirlerinin düşüncelerine ulaşabilirler; Voldemort Harry'ye yoğun acı duymadan dokunamaz ve asalarında aynı şey vardır –hayata geri dönüşün, felaketi atlatmanın simgesi olan anka kuşunun tüyü. İkisi, travmayla ikiye bölünmüş ve geçmişleri bambaşka olduğundan başka yolları seçen tek bir kişi gibidir. Dehşeti ve acıyı tecrübe ettiğimizde dünyayı kurtaran bilge kahramanlar veya dünyayı mahvetmeye yemin eden

"Arketipler, herhangi bir fiziksel sürecin yansımaları olmayan fakat bu süreçlere yansıyan psişenin kendiliğinden üretimleri, kadim imgelerdir"

Carl Jung

Carl Jung

"Bu kolektif
dönüşüm

süreçlerini incelemek
ve simya sembolizmini
anlamak suretiyle
psikolojimin temel kavramına
ulaştım: bireyleşme süreci"

"En başından beri bir alinyazısı hissine sahiptim, sanki hayatımı bana veren bir kader vardı ve bu, gerçekleşmeliydi. Bu his bana iç güven sağladı; asla gerçekliğini kanıtlayamamış olsam da, bana kendini kanıtladı. Bu kesinliğe sahip değildim, bana sahip olan oydu"

Carl Jung

soğukkanlı zalimler olabiliriz. Psikoterapi bizi gerçekten seven birinin varlığının gerçek bir fark yaratacağını söyler.

Harry'nin hikâyedeki doğum tarihi 31 Haziran 1980'dir ve kitapta annesinin o 15 aylıkken 31 Ekim 1981 günü öldürüldüğü söylenir. Gerçek hayatta bağlanma kuramcıları bu zamanın büyük fark yaratacağını söylerlerdi, çünkü bu dönemde gösterilen sevgi ve duyarlı ilgi, bebeğin sağlam bir benlik inşa etmesi açısından kritik önemdedir (bkz. s. 123). Allan Schore gibi nörobilimciler sadece bu iddiayı desteklemekle kalmayıp beynin güvenli bağlanmanın tesisinde kullanılan limbik ve kortikal çağrışım alanlarının tam da 15. ayda olgunluğa ulaştığını gösterdi. (Tasadüf mü? Jung bunun bir eşzamanlılık olduğunu söylerdi.) Schore aynı zamanda ayrılma – terk edilme– stresinin protesto, ümitsizlik ve mesafelilikle sonuçlandığına işaret eder. Hiç sevgi ve destek görmemiş bir çocuk sevgiyi hissetmeye ve başkalarına bağlanmaya kabil değildir; böyle kişiler bütünüyle yalnız hissederler. Psikanalist **Donald Winnicott** bunu, egonun yok oluşuna ve "ebediyen düşme" hissine yol açan bir "ilkel ıstırap" türü olarak adlandırır; buna karşı da Yok Edici arketipi gibi, psikotik nitelikli savunmalar geliştirilir.

Harry Potter yaşayan çocuksa Voldemort –Tom Riddle– da, Harry'ye saldırdığı anda tahrip olan vücuduyla daha birinci kitap başlamadan, kesinlikle ölmüş olan çocuktur.

Bundan böyle zihni ve ruhu yedi parçaya bölünmüş ve hepsi de başka birine, sevilen birine odaklanan yedi kitaba dağılmıştır. Voldemort ne kadar "Bana bak!" diye bağırsa da sürekli ondan yüz çeviririz. Tanrısal Çocuk'a hayranlık duyulur, fakat Kayıp Çocuk hiç görülmez. Belki de bizi bu kitaplara sürekli çekip duran şey Kahraman'ın yolculuğu kadar kayıp çocuğun gözümüz önünde yarım yamalak belirişidir.

Önemli Kuramlar

Arketipler

–Carl Jung

Savunma olarak arketipler

–Donald Kalsched